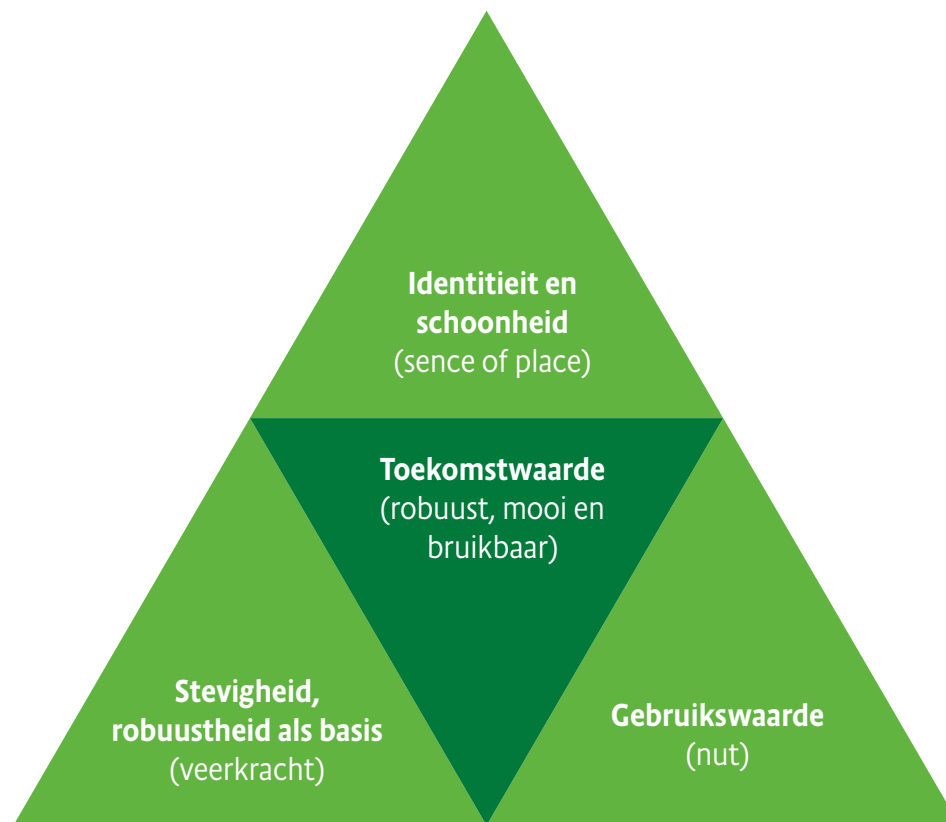

‘In de stikstofdiscussie wordt het landschap vergeten’

Het Landschapssymposium van Het Nationale Park De Hoge Veluwe op 24 maart droeg als thema een integrale benadering op landschapsschaal in het terreinbeheer, in het bijzonder de relatie tot erfgoedzorg. Het programma was samengesteld in samenspraak met hoogleraar landschaps geschiedenis Theo Spek (Rijksuniversiteit Groningen), die na twaalf jaar afscheid nam als lid van de Raad van Toezicht (RvT) van het park. Al had het stikstofdossier geen topprioriteit in het programma, het was onmogelijk om eraan voorbij te gaan. Stikstof raakt nu eenmaal alle domeinen van natuur, landschap, erfgoed en mensen.

— Edwin Raap (redacteur Vakblad)

Figuur 1. Balans in de driehoek van de Toekomstwaarde.

> Dagvoorzitter Marlies Claasen van Omroep Gelderland interviewde gedeputeerde Peter Drenth over de ruimtelijke opgaven waarvoor Gelderland zich gesteld ziet. Met de uitslag van de Provinciale Statenverkiezingen nog maar net achter ons was het logisch dat Drenth niet het achterste van zijn tong liet zien. De gedeputeerde wil erfgoed een plek geven in de transitieopgaven. Kan erfgoed in het stikstofdossier de verbindende rol spelen die zo hard nodig is? We gaan het zien. Jan Bastiaens van het Agentschap Onroerend Erfgoed – de Vlaamse tegenhanger van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed – besprak de verschillen en overeenkomsten in erfgoedzorg tussen Nederland en België/Vlaanderen. Bastiaens was uitgenodigd, omdat zoals Theo Spek ooit zei, ‘Vlaanderen in het verleden voor nieuw beleid

goed naar Nederland keek en dat vervolgens verbeterd doorvoerde in eigen huis’. Bastiaens gaf een overzicht van de belangrijkste wettelijke regelingen – decreten in Vlaanderen – waarbij het Natuurdecreet uit 1997 en het Erfgoeddecreet uit 2013 de belangrijkste zijn. Met het Erfgoeddecreet kan cultuurhistorisch landschap beschermd worden, wat in Nederland niet mogelijk is! Integratie tussen erfgoed en natuur verloopt in ons land weer beter. De redenen daarvan zag Bastiaens in onze sterkere traditie van ruimtelijke planning, misschien ook wel de zwakkere sectorale bescherming en onze vroege aandacht voor beleving voor het publiek. De Vlaamse Nationale Parken zijn met een omvang van 5000 tot 10.000 hectare gemiddeld groter dan de Nederlandse (hooguit 5000 hectare als gemiddelde). In beide landen is

eenzelfde focus op natuur en toerisme. De ambitie om in Nederland ook tot parken van dergelijke omvang te komen, met eromheen een overgangzone is recent door het ministerie van LNV als onhaalbaar gekwalificeerd, waarmee de Vlaamse situatie voor ons ver weg blijft. Bastiaens besloot zijn verhaal door kort in te gaan op de Vlaamse Landschapsparken.

Respect voor het oude landschap

Dit vormde een mooi bruggetje naar de inleiding van programmaleider Nationale Parken Jori Wolf bij Staatsbosbeheer, die inging op de ervaringen met een integrale landschapsaanpak in het Nationaal Park Drentsche Aa. De totstandkoming van dit Nationale Park gaat terug naar het ‘Gedachtenplan’ uit de jaren 60 van de vorige eeuw, waarin

is ingezet op het samengaan van landbouw, recreatie, cultuurhistorie en ecologie. Dit zorgde er onder meer voor dat de ruilverkavelingen toen met respect voor het oude landschap zijn uitgevoerd. Centraal in de aanpak van de integrale landschapsaanpak staat het begrip toekomstwaarde, in het midden van de driehoek veerkracht – nut – sense of place (figuur 1). Het landschap is van iedereen, wat leidt tot een gedeelde verantwoordelijkheid én trots. De Landschapsvisie, die géén juridische status heeft, maar wel een stevige erfgoedpoot kent, is leidend voor vrijwel alles wat er gebeurt. De aanpak verdient navolging, aldus de spreker.

Landschapsecoloog André Jansen besprak overtuigend de meerwaarde van de integratie van landschapsecologie met cultuurhistorisch onderzoek in de beheerpraktijk van Het Nationale Park De Hoge Veluwe aan de hand van een landschaps-biografie in combinatie met een landschapsecologische systeemanalyse (LESA). Als voorbeeld behandelde hij de vraag hoe het komt dat natte natuur niet in het stuwwallendeel maar in het oostelijke stuifzanddeel van het park voorkomt, daar waar het dekzand op de spoelzandwaai in de Saalienijstijd (150.000 jaar geleden) is gestoven. De verklaring ligt in het menselijk handelen: stuifzanden zijn het gevolg van te intensief grondgebruik. Een krachtig pleidooi dus voor interdisciplinair landschapsonderzoek.

Hoewel Jan Bastiaens zich hierover niet uitsprak, is het mij bekend dat het Vlaamse Agentschap Onroerend Erfgoed ook stevig inzet op LESA's en landschapsbiografieën. Vanuit mijn eigen praktijk bij de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) kan ik aangeven dat wij hier eveneens een warm voorstander van zijn. De in 2021 verschenen landschapsbiografie van de Veluwe bouwde bijvoorbeeld voort op een in opdracht van de RCE gemaakte versie.

Verweving

Het slotwoord was voor Theo Spek. Hij stelde eveneens een driehoek centraal, die van mens – aarde – natuur met in het midden landschap (figuur 2). Zijn pleidooi was – hoe kan het anders – om vanuit de samenhang en in de lange lijnen van de geschiedenis te denken. Alle drie de hoeken hebben en kennen eigen waarden, maar ze komen altijd samen in het landschap en zouden dus altijd in samenhang beschouwd moeten worden. De rond 1990 ingezette scheiding tussen natuur en landbouw en de daaruit voortvloeiende cascobenadering voor de inrichting van landschap en natuur is wat dat betreft een foute keuze geweest. Een verweving van beide is essentieel voor de toekomst van ons landschap en onze leefomgeving, om die moderne term dan maar te gebruiken. Maar ja, dat is lastig, want daarvoor moet je samen en integraal werken.

De figuur toont wat de gevolgen waren van de scheiding tussen landbouw en natuur en waar we volgens Spek naartoe moeten om de balans terug te vinden.

In de landbouwtransitie en dan met name in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) zou gestuurd moeten worden op de zogenaamde landschapsgronden, die letterlijk en figuurlijk de overgang vormen tussen de donkergroene natuurgebieden en de lichtgroene (of witte?) turboboeien. In de wat Spek dan noemt middengroene gebieden ligt de sleutel om te komen tot een landschap in balans met plek voor mens, landbouw én natuur. Daar kan een aantrekkelijk landschap ontstaan waar iedereen zich thuis voelt en zich in herkent. Spek besloot met de oproep dat landschap in de stikstofdiscussie vergeten wordt en dat het aan de sector is om zich meer te roeren in de media. Tegelijk constateerde hij dat nuance in het debat niet direct iets is waar die media op zitten te wachten. ‘Alles voor de kijkcijfers’, zou ik willen zeggen.<

redactie@vakbladnbl.nl

Terugkijken van het symposium kan via www.hogeveluwe.nl/nl/agenda/hoge-veluwe-landschapssymposium

Figuur 2. Theo Spek stelde eveneens een driehoek centraal, die van mens – aarde – natuur met in het midden landschap.